

Skymningen faller. Snart kommer dom – nattsträckarna.
FOTO: TEET SIROTKIN

Skåda med öronen!

Nu när vintern står för dörren är det dags för lite materialvård. Men kanske är det också dags att skaffa lite ny utrustning – inte för synen, utan för hörseln. TEXT: TEET SIROTKIN

Att förstärka synsinnet med påkostad optik, det gör varje fågelintresserad människa. Och att dokumentera sina observationer med kamera eller video har blivit vardagsmat. Men trots att de flesta fåglar faktiskt upptäcks med hörseln är det knappt någon skådare som ökar sina chanser att finna arter med akustiska hjälpmedel. Visst dokumenteras en del fynd med mobilinspelningar, men en helt ny värld öppnar sig för den som verkligen sätter sig in i det här med ljud.

SOM NYBLIVEN FÖRÄLDER valde jag att ändra mina skådarvanor. Artdragen fick stryka på foten och jag fick i stället upp ögonen för en annan typ av skådning, nämligen tomtskådning. På det sättet kunde jag fortsätta med min hobby utan att behöva överge

mina små änglar till förmån för nån möjlig turkestantörnskata på Beddinge strandhed. Det var faktiskt lite som att börja om från början.

TILL EN BÖRJAN HAGLADE tomtkryssen in, och man fick adrenalin-rush av en pilfink. Men med tiden gick det allt trögare. En hel del arter drog jag in på locklätet under sträcken, men det hände också många gånger att jag fick släppa en potentiell mindre flug, eller sandlöpare för att jag inte var hundra på att jag hade hört rätt. Droppen blev när jag hörde vad jag upplevde vara en sibirisk tundrapipare sträckande över. Den lät bra och jag såg en pipare högt upp, men tvivlet infann sig snabbt. Jag vågade inte "claima" den. Om jag ändå hade spelat in den! Vilken skådare har inte råkat ut för något liknande?

DENNA UPPLEVELSE FICK MIG att tänka till och efter lite research slängde jag iväg en beställning på en parabolmikrofon. Och redan under nästa tomt-SM i fågelskådning gav det utdelning. Tillsammans med vännen Robert Ekman, som också hade en parabol, stod vi och matade in arter. Sparvugglans höstläte hördes från långt håll inne i skogen och en blåhake lockade någonstans vid strandlinjen. Sträckande lappsparr drog vi in på säkert en kilometers håll. Och så vidare. Vilket övertag vi hade! Det räckte för seger, i alla fall för Svealand. Och detta mest tack vare våra leksaker.

DET HÄR VAR KUL, så jag började experimentera lite. En 30-meterssladd införskaffades och parabolen som stod nere vid vattnet anslöts till gitarstärkaren inomhus. Nu kunde jag höra spovar och gäss dra förbi

utan att ens lämna sängen. Festligt.

MEN VARFÖR BARA LYSSNA i realtid? Så småningom satte jag i system att spela in hela nätterna och sedan analysera inspelningen nästa dag. Jag insåg snabbt att jag inte behövde lyssna igenom hela natten. Det var bara att ladda in filen i ett ljudprogram och analysera sonogrammet visuellt. De tysta partierna var bara att skippa och efter ett tag lärde jag mig vilka läten som var intressanta att titta närmare på. Kanadagås, gråtrut, kattuggla, rödvingetrast med flera lät varje natt och dessa kunde jag bara scrolla förbi. Och när jag stötte på en signatur jag inte kände igen gick jag in och lyssnade. Superspännande!

VATTENRALL OCH SOTHÖNA visade sig vara hyfsat vanliga, trots att jag aldrig hade sett dem under dagtid från tomten. Och ett par gånger hördes rörhöna. Den sistnämnda har jag aldrig haft "live", så nu dök ett moraliskt dilemma upp. Var detta ett tomtkryss eller inte? Dokumentationen var ju så bra den kan bli, så den hamnade både på Artportalen och på Xeno-Canto, men tomtlistan... Nja, kanske ändå inte.

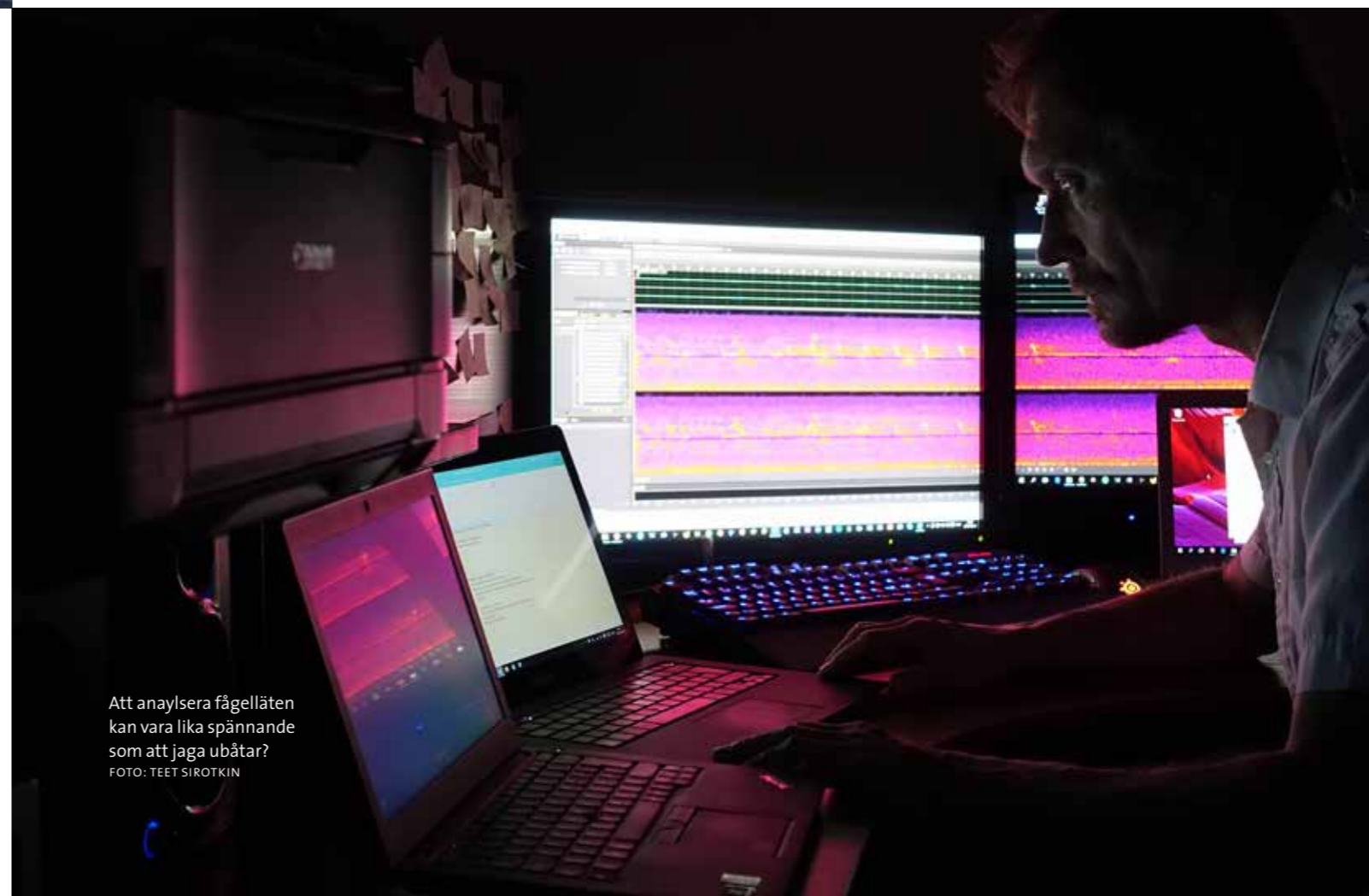
Så här såg det ut under tomt-SM i fågelskådning 2016. Från vänster: Joakim Djerf, Adrian Djerf och Teet Sirotkin.
FOTO: TEET SIROTKIN

EN HÖSTDAG LYCKADES JAG ändå lämna tomten och ställa mig på Rönnskärs udde på Upplandskusten för lite sträckspan. Utrustningen fick så klart följa med och riggades upp bakom ryggen. Flera andra skådare var på

plats och de vart lite konfunderade när jag ropade ut snösparvar, tallbitar, korsnåbar och stjärtmesar som de inte hade en suck att höra. Och det bästa av allt – jag kunde gå in i efterhand och validera mina

Att analysera fågelläten kan vara lika spännande som att jaga ubåtar?
FOTO: TEET SIROTKIN

Tråla med tuben, det gör ju många, men att tråla med parabol är framtidens melodi.
FOTO: TEET SIROTKIN

► observationer. Numera är utrustningen lika självklar i bakluckan som tubkikaren.

EN POSITIV BIEFFEKT av parabolinspelning är att man får väldigt bra träning på läten. Jag har till exempel blivit betydligt försiktigare när det gäller sträckande korsnäbbar. Mer än en gång har jag insett att jag gjort fel när jag gått tillbaka och analyserat sonogrammet. Mindre korsnäbbar finns det minst två typer av i Sverige. Typ A är den vanligaste, men det finns en annan typ också, typ C (glip-typen) och den är påfallande lik sin större släkting. Ett annat kanske lite oväntat artpar är bändelkorsnäbb och "trumpet-domherre". Jag har spelat in ett antal individer och kan konstatera att deras tutanden ofta är så lika att de inte ens kan särskiljas via sonogrammen. Normalt avslöjar sig i och för sig fåglarna på annat sätt. Genom bändelkorsnäbbens *tjipp*-läten, eller genom domherrens regelbundna intervall. Man lär sig mycket. Inte minst att vara ödmjuk.

FÖR AT BESTÄMMA *Locustella*-arter passar sig sonogram utmärkt. Arterna har tydligt olika signaturer. Antalet slag per sekund skiljer sig, men även tonhöjden. Det som känns osäkert i fält blir solklart vid datorskärmen. Men de roligaste inspelningarna är ändå de som man inte alls fattar vad det är. Vissa har jag fortfarande inte en aning om, men andra har jag knäckt med tiden. Några "mystery birds" har visat sig vara

allt från grannens brygga till mink och gräsäl.

I HÖSTAS BLEV DET DAGS att ta det här till nästa steg. I samarbete med SLU och Roslagskraft har jag genomfört ett projekt på Vaddö. På ett ställe där man funderar på att sätta upp ett vindkraftverk har vi kartlagt vilka arter som sträcker förbi, och när de sträcker. Utifrån detta material kan man förhoppningsvis utläsa vid vilka tider och vid vilka väderförhållanden vindkraftverket bör vara avstängt, eller om det ens

är ett lämpligt ställe att ha anläggningen på. Oss veterligen har inget liknande gjorts tidigare i Sverige och förhoppningsvis kan vi utveckla en metod som kan användas även i andra sammanhang där man vill ha koll på nattsträcket.

Allt det där är ju oerhört spännande, men jag måste ändå erkänna att det mesta av drivkraften kommer från den undertryckta artjägaren inom mig som hoppas på att den där stensångaren skall fastna i recordern en kulan höstmorgon. ✕

Inte behöver man sluta skåda för att skådarluset försvinner.
FOTO: TEET SIROTKIN

UTRUSTNING

– Teet tipsar

Det man först och främst behöver är en recorder. Det finns flera modeller med inbyggda mikrofoner som är riktigt bra. Som en grund klarar man sig enbart med detta. Självklart ger dock en bra extern mikrofon ett rejält lyft. Ännu bättre är det om mikrofonen är av typen riktmikrofon, eller ännu hellre parabol. Stereo är att föredra. Mono ger inte bara ett platt och livlöst intryck, utan det gör det också svårare att urskilja enskilda individer. Observera att inte alla recorders klarar av att driva en parabolmikrofon. Olympus och Zoom tycks klara det bättre än till exempel Sony.

Även utanpå vintermössan. En klar fördel är om kontakterna är vinklade. Sticker de rakt ut, så har man sönder dem lätt. En variant är också att skaffa sig Bluetooth-lurar.

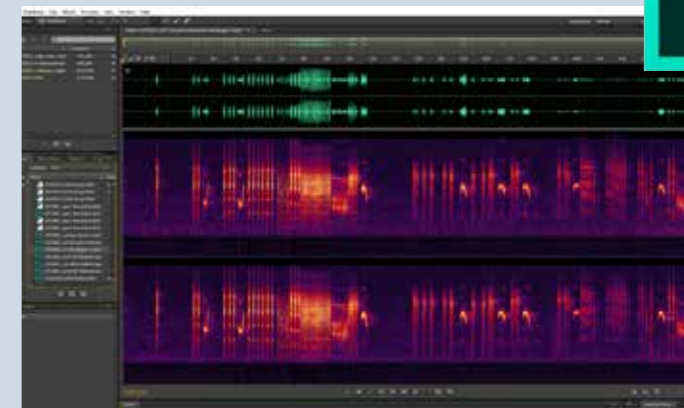
Slutligen behöver man ett bra ljudprogram. Det solklart bästa är Adobe Audition med en fin spectral display (sonogram), men detta är också ett riktigt dyrt program. Audacity, som också har den funktionen, är däremot gratis men har sämre upplösning och är inte lika roligt att jobba med.

Med en powerbank kan man förlänga batteritiden om man vill spela in flera dagar i rad. Men se till att powerbanken inte är för smart. Recordern drar så lite ström, så att powerbanken riskerar att stänga av sig för att spara ström. Man kan också lura den genom att koppla in en extra liten USB-pryl som drar ström konstant. Tyvärr har Olympus en begränsning på tre dygns inspelning. Det är nämligen vad som får plats i en fil om man kör 128 kb mp3. Den påbörjar inte automatiskt nästa fil.

Hur man bör rikta mikrofonen beror på situationen. Om man sätter den i en dunge där det kan finnas östliga rarrisar skruvar man gärna av parabolens och riktar mikrofonen rakt upp, så att man får en rundstående effekt. Om man å andra sidan vill dra in sträckande fågel, så har jag fått bäst resultat genom att rikta mikrofonen rakt åt öster med en lutning på ca 20 grader. På så sätt får man en korridor där man kan få bra inspelningar på mycket långt håll. Dessutom blir det en häftig effekt att höra dem flyga från ena kanalen till den andra. ✕

Hörlurarna bör skärma av ljud utifrån bra, så jag rekommenderar lurar av typen round-ear. Detta för att minska risken för rundgång. En lång sladd är också bra av det hänseendet, plus att man då har mer frihet att placera parabolens på ett bra ställe. Lurar som kan hanteras med en hand är att föredra – andra handen är ju ofta upptagen med parabolens. Jag har valt riktigt bra lurar, för att höra alla nyanser, men tänk på att de slits rätt hårt och det viktiga är att de sitter skönt.

TEETS UTRUSTNING:

- **RECORDER:** Olympus LS-P2 (ca 2 200 kr).
- **PARABOL:** Telinga PRO-X stereomikrofon (ca 8 625 kr).
- **HÖRLURAR:** Sennheiser HD 8 DJ (ca 2 800 kr).
- **SLADD:** 30 m med 3,5 mm kontakter från eBay (ca 500 kr).
- **LJUDPROGRAM:** Adobe Audition (2 594 kr/år), Audacity (gratis).

Teet Sirotkin
jordsvin@gmail.com